

เครือข่าย : พลังแห่งมวลมนุษยชาติ

Network : The Power of Human

ทวิช บุญธิรัศมี

Tawit Bunthirasmi

การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Integrated Local Development Learning Institute For Everyone

อัญมณี ชุมณี

Anyamanee Chumanee

การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Integrated Local Development Learning Institute For Everyone

อภิชาติ มหาราชเสนา

Apichat Maharachsen

การพัฒนาชีวิตและประกอบการชุมชน สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Life development and community entrepreneurship Learning Institute For Everyone

บทคัดย่อ

การเกิดกลุ่มหรือองค์กรใด ๆ ขึ้นมา โดยการติดต่อเกี่ยวข้อกัน กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง และมีจุดมุ่งหมายอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน เป็นจุดเริ่มต้นของการก่อเกิดเครือข่าย เป็นการจักระบบให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันโดยใช้การทำงานกลุ่มที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ ความเข้าใจ การสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นการนำพลังหรือศักยภาพของสมาชิกมาแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ ด้วยความสมัครใจในการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายและวิธีการทำงานร่วมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน

การพัฒนาเครือข่าย ต้องอาศัยการติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญของการสร้างเครือข่าย เป็นการทำให้เกิดความเข้าใจและแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้ ตลอดจนความต้องการของสมาชิก ในปัจจุบันมีการติดต่อได้สะดวก รวดเร็วมกยิ่งขึ้นโดยอาศัยเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เข้ามาช่วยในการพัฒนาทางด้านสังคม กลายเป็นสังคมเครือข่ายที่เชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือพึ่งพา พึ่งพิงอิงกัน สร้างความสัมพันธ์ สร้างพลังและอำนาจต่อรองเครือข่าย ซึ่งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและองค์กรเครือข่ายมีความจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมให้มีความเข้มแข็งอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและเครือข่ายมีความเป็นพลวัต ไม่หยุดนิ่ง ดังนั้นกลุ่มและองค์กรเครือข่ายจึงต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในด้านต่าง ๆ อยู่เสมอ

คำสำคัญ: เครือข่าย, พลังมวลมนุษยชาติ

ABSTRACT

In order to initiate any new organization, it is important to integrate, collaborate and cooperate with others in an active and efficient way to achieve the business goals and common objectives. This action is the beginning of the network formation. A team that continues to work together will eventually develop an increased level of bonding based on trust, understanding, support, mutual assistance, compassionate toward others and participate in decision-making. It is how to build the strengths of team members to work together on objectives to achieve targets and organization's goals by exchange of knowledge (information, skills, experiences, or expertise) within and across organizations.

Communication is an essential tool of network development. It creates an understanding by exchanging ideas, knowledge and needs of members. Nowadays, life has become more convenient and devices have made communication faster and easier. Collaborative technologies play vital roles in exchange of information, it contributes towards the development of the knowledge society which gathering, helping, working together and sharing information and knowledge. In this regard, building and developing inter-organizational relationships, seeking to boost bargaining power which may help organization compete with larger business firms. However, conducting group and network activities are dynamic and constantly changing. Strengthening and enabling dynamic learning will allow organizations to constantly adapt to changing realities and surface new opportunities, which will be increasingly important in an uncertain and fast-changing environment.

Keyword: Network, Human Power

บทนำ

โดยธรรมชาติของสังคมมนุษย์จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เป็นเผ่า เป็นชาติ ตั้งแต่เกิดจนตาย มนุษย์ย่อมมีกลุ่มสังกัด เริ่มตั้งแต่กลุ่มครอบครัว กลุ่มเพื่อน ไปจนถึงกลุ่มต่าง ๆ ทางสังคม ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และสภาพแวดล้อม ที่จะต้องเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกัน เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มเยาวชน เป็นต้น ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของคำว่า “กลุ่ม” ไว้ดังนี้

พจนานุกรมสังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2535) ให้ความหมายของกลุ่มว่า กลุ่มประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่ได้สร้างแบบอย่างของการกระทำระหว่างกันขึ้น กลุ่มหรือหมู่คณะนี้เป็นที่ยอมรับเป็นองค์การหนึ่ง ทั้งโดยสมาชิกของกลุ่มเองและโดยผู้อื่นด้วย ทั้งนี้เพราะกลุ่มมีพฤติกรรมร่วมกันในแบบฉบับเฉพาะของตนเอง เมื่อพิจารณาจากความหมายเกี่ยวกับ “กลุ่ม” ดังกล่าวข้างต้นแล้วสามารถจำแนกได้ว่า

1. กลุ่มจะต้องเกิดจากบุคคลอย่างน้อยที่สุด 2 คนขึ้นไป
2. กลุ่มจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Interaction) โดยต่อเนื่อง หมายความว่าทั้งกลุ่ม และบุคคลจะแยกกันไม่ได้ จะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีระเบียบ และโครงสร้างกลุ่มเหมือนกับการที่จะสร้างบ้าน ต้องประกอบด้วย เสา คาน ช่อ แปะ เหล่านี้เป็นหลัก
3. กลุ่มจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ ภายในช่วงเวลาหนึ่ง
4. สมาชิกกลุ่มแต่ละคนรับรู้และตระหนักว่า ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม
5. มีเป้าหมายร่วมกัน มีกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก

ประเภทของกลุ่ม

กิตติ สมศิริวงศ์ (2532) กลุ่มคนโดยทั่วไปนั้นประกอบด้วย กลุ่มคนหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มญาติ กลุ่มเพื่อนบ้าน หากแบ่งตามลักษณะของกฎระเบียบ และโครงสร้าง สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท ได้แก่

1. กลุ่มเป็นทางการ (Formal Group) กลุ่มประเภทนี้มักได้รับการจัดตั้งหรือกระตุ้น โดยการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก หรือหน่วยราชการ มักมีการจัดระเบียบแบบแผนการดำเนินงานของกลุ่มไว้อย่างชัดเจน มีโครงสร้างของคณะผู้บริหารกลุ่ม และมีการประชุม เช่นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และกลุ่มเยาวชน เป็นต้น
2. กลุ่มไม่เป็นทางการ (Informal Group) กลุ่มลักษณะนี้ เกิดจากความคิดริเริ่ม และความสนใจร่วมกันของสมาชิกภายในกลุ่ม หรือเนื่องจากมีผลประโยชน์ร่วมกัน อาจจะเรียกได้ว่าเป็นกลุ่มธรรมชาติ มักไม่ได้วางกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เป้าหมายที่ชัดเจน แต่อาจจะมีกติกาของกลุ่ม หรือธรรมเนียมปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับ กลุ่มดังกล่าวนี้สามารถเปลี่ยนแปลงไปเป็นกลุ่มที่เป็นทางการได้ เนื่องจากมีสมาชิกที่มีความสัมพันธ์กันอยู่แล้ว

ปัจจัยที่ทำให้เกิดกลุ่ม

วิศิษฐ์ศักดิ์ ไทยทอง (2528) สาเหตุที่บุคคลจัดตั้งและเข้าร่วมกลุ่ม โดยทั่วไปการที่คนมารวมกลุ่มก็เพราะรู้ว่ากลุ่มจะสามารถสนองความต้องการบางอย่าง หรือหลาย ๆ อย่างให้แก่ตนเองได้ แต่ถ้าแยกออกเป็นเหตุผลแล้วก็มีหลายประการดังนี้ คือ

1. บุคคลนั้นอาจถูกดึงเข้ากลุ่ม โดยบุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มนั้นอยู่แล้ว โดยผู้ที่ถูกดึงจะคาดไว้ล่วงหน้าว่าการที่ตนเองได้เกี่ยวข้องกับกลุ่มนั้นจะได้รับประโยชน์ร่วมด้วย
2. บุคคลนั้นรู้สึกว่าการมุ่งหมายของกลุ่มมีผลคุ้มค่าและรู้สึกว่า การที่เขามารวมกลุ่ม จะช่วยให้สามารถบรรลุถึงความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของกลุ่มได้ง่ายขึ้น แสดงว่าความต้องการของกลุ่ม และความต้องการของบุคคลมีความสอดคล้องกัน
3. บุคคลนั้นเข้าร่วมกลุ่มเพราะเขาพอใจที่จะได้มีความสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น ๆ ภายในกลุ่ม
4. กิจกรรมของกลุ่มเป็นที่ดึงดูดใจให้บุคคล เข้าร่วมเป็นสมาชิก เช่น เข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมว่ายน้ำ ก็เพราะอยากจะทำว่ายน้ำให้เป็น หรือให้เก่งขึ้น
5. บุคคลนั้นเข้าร่วมกลุ่มเพื่อจุดมุ่งหมายทางอ้อม เช่น นักธุรกิจเข้าร่วมกลุ่มอาหารกลางวัน ไม่ใช่เพื่อสังคมอย่างที่เป็นวัตถุประสงค์ของกลุ่ม แต่เพื่อผลการติดต่อทางธุรกิจเป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุป กลุ่มหมายถึงการที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมกัน โดยติดต่อเกี่ยวข้องกัน กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง และมีจุดมุ่งหมายอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

ผู้สนใจและเกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาจจะต้องทำความเข้าใจถึงการรวมกลุ่มที่มีอย่างหลากหลาย เมื่อเกิดการรวมกลุ่มขึ้น ก็มักจะมีการจัดการให้สมาชิกกลุ่มมีบทบาทหน้าที่ และจัดระบบระเบียบการทำงาน ซึ่งจะทำให้เกิดเป็นองค์กรของกลุ่มที่มีการจัดการให้กลุ่มทำงานบรรลุเป้าหมาย ให้ได้ อาจรวมถึงมีข้อตกลงหรือแนวปฏิบัติร่วมกันในองค์กรที่มีการจัดตั้งขึ้นจากการรวมกลุ่มดังกล่าว

ดังนั้นเมื่อเกิดกลุ่มหรือองค์กรขึ้นมา และเมื่อมีการติดต่อเชื่อมโยงไปยังกลุ่มหรือองค์กรอื่นก็จะแสดงถึงความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ เพื่อให้เกิดพลังแห่งการเรียนรู้การปฏิบัติงานพัฒนาสังคมรวมทั้งภาคธุรกิจข้ามกลุ่ม หรือองค์กร จึงเริ่มก่อเกิดความเป็นเครือข่ายขึ้น

เครือข่าย

แนวคิดเรื่อง “เครือข่าย” ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ทั้งในแวดวงงานพัฒนาและภาคธุรกิจ ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากสาเหตุ 3 ประการ คือ สภาวะการแข่งขันแบบใหม่ (New Competition) ในยุคการค้าใหม่ ทำให้ไม่สามารถใช้โครงสร้างและการบริหารจัดการแบบเก่า ซึ่งเป็นแบบอำนาจตามลำดับชั้น (Hierarchical) ได้อีกต่อไป อำนาจแนวคิดไม่อาจนำองค์กร ให้ไปสู่เป้าหมายในยุคใหม่นี้ได้ จึงต้องมีการปรับความสัมพันธ์ให้เป็นแนวนอน เป็น “เครือข่าย” ประการที่สองความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีข่าวสาร (IT) ทำให้องค์กรต่างๆสามารถปรับตัวและมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรอื่น ๆ ได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และประการสุดท้าย ความก้าวหน้าทางวิชาการที่ก่อให้เกิดเครื่องมือในการวิเคราะห์โครงสร้าง

ทางสังคม ในลักษณะที่เป็นเครือข่าย และองค์กรต่าง ๆ ล้วนมีลักษณะเป็นเครือข่าย ทั้งภายในตัวเองและในความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก (เสรี พงศ์พิศ, 2548)

ด้วยเหตุนี้คำว่า “เครือข่าย” จึงถูกนำไปใช้ในทุกวงการ ซึ่งมีผลทำให้การนิยามความหมายของเครือข่าย มีความหลากหลายตามไปด้วย แต่ไม่ว่าจะถูกนำไปประยุกต์ใช้ในวงการใดก็ตาม ก็มักจะมีนัยสำคัญเกี่ยวข้องกับความหมายตามรูปศัพท์เดิมอยู่เสมอ นั่นคือการเชื่อมต่อ เชื่อมโยง ความสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารภายใต้ วัตถุประสงค์หรือข้อตกลง อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน อย่างเป็นระบบ มีเป้าหมาย ซึ่งทำให้มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เทียบกับการเชื่อมโยงหลายระบบย่อย ให้รวมกันขึ้นมาใหม่เป็นอีกหนึ่งระบบของหน่วยสมาชิกทุกหน่วยงานที่เข้ามารวมกัน ดังนั้นฐานคิดสำคัญของคำว่า เครือข่าย น่าจะสรุปได้ดังนี้

1. เป็นโครงสร้างที่ออกแบบตามธรรมชาติ
2. เป็นระบบเปิด “แบบการเปิดรับพลังงาน” และข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งอาจเปรียบเทียบได้ในรูปแบบของอาหารที่ก่อให้เกิดพลังงานและข้อมูลต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความรู้
3. เป็นองค์กรจัดการตนเอง
4. เป็นระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจและกระบวนการเรียนรู้
5. เป็นกระบวนการที่แต่ละคนต้องดำเนินการเองและต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นซึ่งจำเป็นต่อการเรียนรู้ จึงเป็นการขยายผลและเติบโตอย่างมีพลัง

เครือข่ายเป็นคุณค่าแห่งความสัมพันธ์ เป็นการประสานความร่วมมือ เป็นภารกิจและกระบวนการของระบบเครือข่ายทางสังคม อีกทั้งเป็นสายใยของความสัมพันธ์ทางสังคมมีความเป็นเอกภาพ มีพลังยึดโยงและสนับสนุนเกื้อกูลกัน

แนวปฏิบัติในการสร้างเครือข่าย

1. ต้องคิดหาวิธีให้คุณค่าแห่งความสัมพันธ์ โดยตัวเราเอง เป็นเรื่องของตัวเราเองคิดเองตีราคาเอง เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ ส่งผลต่อการเกิดมูลค่า
2. เป็นพลังของการประสานความร่วมมือ
3. มีนัยแห่งภารกิจและกระบวนการ

ดังนั้นเครือข่ายจึงเป็นระบบความสัมพันธ์ของชีวิต ธรรมชาติและปรากฏการณ์ทางสังคม การเกาะเกี่ยว เชื่อมโยง และการพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้การดำรงอยู่ของสภาพสังคมดำเนินไปได้อย่างเหมาะสม อันจะก่อให้เกิดพลังและกระบวนการต่อเนื่อง เป็นเครือข่ายที่สามารถสร้างและจัดการตนเองได้อย่างเป็นองค์กรรวม

โครงสร้างของเครือข่าย

เสรี พงศ์พิศ (2548) กล่าวว่า โครงสร้างของเครือข่ายนั้นประกอบด้วย เครือข่ายเป็นทางการก็ได้ ไม่เป็นทางการก็ได้ โดยมีข้อแตกต่างอยู่ที่ว่า เครือข่ายเป็นทางการ มีโครงสร้างการประสานงานอย่างเป็นทางการ ขณะที่เครือข่ายไม่เป็นทางการ ไม่มีโครงสร้างเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับ เป้าหมาย ทรัพยากร (เวลา เงิน คน) และขึ้นอยู่กับสมาชิกเครือข่ายว่าต้องการให้มีการจัดองค์กรอย่างไร ถ้าหากสมาชิกอยากแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

อย่างเดียวก็น่าย แต่เครือข่ายจำนวนมาก ต้องการมีโครงสร้างที่เป็นทางการ เพื่อบรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะถ้าหากว่าต้องการประสานกิจกรรมของสมาชิกด้วยกัน เพื่อที่จะได้หลีกเลี่ยงการทำงานที่ซ้ำซ้อน อย่างไรก็ตาม เครือข่ายไม่ใช่อะไรที่เคร่งครัดเข้มงวด สามารถเปลี่ยนแปลงได้ บางเครือข่าย อาจจะเริ่มต้นแบบหลวมๆ นานเข้าก็เริ่มเป็นระบบและเป็นทางการมากขึ้น บางเครือข่ายอาจจะ ตรงกันข้าม คือ เริ่มต้นอย่างเป็นทางการแล้วค่อย ๆ เป็นเครือข่ายหลวม ๆ และไม่เป็นทางการในที่สุดขึ้นอยู่กับสมาชิกว่าต้องการแบบไหน

กระบวนการสร้างเครือข่าย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างเครือข่ายออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนการก่อรูปเครือข่าย (Network Forming) การก่อตัวของเครือข่ายนั้น อาจเกิดได้สองแนวทางใหญ่ ๆ แนวทางแรกคือ เครือข่ายที่เกิดจากรัฐเข้าไปริเริ่ม (State Initiative) และเครือข่ายที่ประชาชนเป็นแกนนำจัดตั้ง (Citizen Initiative) และในการรวมตัวของเครือข่ายทั้งสองนั้น หน่วยงานภาครัฐก็อาจเข้าไปช่วยในฐานะของผู้สนับสนุน (Supporter) และผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้การจัดตั้งเครือข่ายทำได้ง่ายขึ้น ซึ่งกระบวนการก่อตัวของเครือข่ายมีดังนี้

1.1 การสร้างเครือข่ายที่ตระหนักในปัญหา และสำนึกในการรวมตัว เกิดจากฉันทานุมัติของทุกภาคที่เกี่ยวข้อง อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจ และมีความจำเป็นในการสร้างกระแส ให้เป็นกระแสสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระแสที่ลงไปสู่ประชาชนในระดับรากหญ้า โดยใช้กลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์ เช่น การใช้สื่อมวลชน การจัดรายการโทรทัศน์หรือวิทยุ การทำจดหมายข่าว การเปิดเวทีระดมความคิดเห็น การให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดสัมมนา เพื่อสร้างความเข้าใจและสร้างภาพลักษณ์ สื่อสารให้สังคมได้รับรู้ โดยการกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน

1.2 การสร้างจุดร่วมของผลประโยชน์ เป็นการหาประเด็น (issues) ที่จะเป็นศูนย์กลางที่ทำให้เกิดการรวมตัวกันและการเข้าหากันอย่างเป็นกลุ่มเป็นก้อน ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งประเด็นที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

1.3 การแสวงหาแกนนำที่ดีของเครือข่าย โดยการหาผู้นำหลัก (Key Actors) ในแต่ละภาค กลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติเหมาะสม และมีอิทธิพลเพียงพอในการผลักดันด้านต่าง ๆ เช่น ด้านนโยบาย ด้านการสร้างกระแส และด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น

1.4 การสร้างแนวร่วมสมาชิกของเครือข่าย เป็นการสร้างแนวร่วม ให้กว้างขวางและการดึงกลุ่มองค์กรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าเป็นสมาชิกเครือข่าย ในลักษณะของดาวกระจาย โดยเน้นที่แกนนำของกลุ่ม หรือองค์กรที่มีการรวมตัวหรือเข้มแข็งอยู่ก่อนแล้ว จะทำให้การก่อตั้งเครือข่ายเป็นไปได้เร็วขึ้น

2. การจัดระบบบริหารเครือข่าย (Network Organizing) เป็นการจัดระบบเครือข่ายที่จะช่วยให้เครือข่ายสามารถดำเนินงานไปได้อย่างราบรื่น โดยมีองค์ประกอบดังนี้

2.1 การจัดผังกลุ่มเครือข่าย (Mapping) หน่วยงานที่รับผิดชอบในการรวบรวมข้อมูลของเครือข่ายทุกกลุ่มในประเทศ โดยเอาข้อมูลของแต่ละเครือข่ายมาทำการจัดแผนที่หรือแผนผังของเครือข่าย (Network Map) ในภาพรวมระดับประเทศ จัดผังตามความสนใจและวัตถุประสงค์ของเครือข่าย เพื่อที่จะได้ทราบว่าเครือข่ายกลุ่มใดที่มีเป้าหมายการดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน การกระจายตัวของเครือข่ายตาม

เป้าหมาย การทำงานเป็นอย่างไร เพื่อที่จะทราบเป้าหมายที่ยังขาดเครือข่ายเข้าไปช่วยจัดการ ด้วยเหตุนี้ จึงควรที่จะมีแผนที่เครือข่ายที่ชัดเจนและทันสมัย ช่วยสนับสนุนการรวมตัวเพื่อเครือข่าย แต่ต้องคำนึงถึงการยินยอมในการเข้าร่วมเครือข่าย รวมทั้งค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน

2.2 การจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย (Role and Responsibility) หลักการสำคัญในการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่คือ การนำเอาความสนใจ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญของสมาชิกแต่ละคนมาเสริมกัน การมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบควรเป็นไปในลักษณะที่เอื้อให้สมาชิกเข้าร่วมได้แม้มีเวลาจำกัด ซึ่งผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบคือ ผู้นำ นั่นเอง

2.3 การจัดระบบการติดต่อสื่อสาร (Communication System) เปรียบเสมือนกลไกที่เชื่อมสมาชิกของเครือข่ายเข้าด้วยกัน อีกทั้งยังเป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และแพร่กระจายความคิด ซึ่งมีผลต่อการรักษา และขยายตัวของเครือข่าย ซึ่งแนวทางการสร้างระบบการติดต่อสื่อสารสามารถทำได้ทั้งแบบเป็นทางการเช่นการจัดเวทีประชาคมการประชุม การสัมมนา เป็นต้น และช่องทางการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ เช่น การพบปะสังสรรค์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ในโอกาสสำคัญต่าง ๆ

2.4 การจัดระบบการเรียนรู้ร่วมกัน (Learning System) เครือข่ายจะพัฒนาให้ก้าวหน้าไปได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับระดับการเรียนรู้ ความสามารถของสมาชิกเครือข่าย ด้วยการทำให้เครือข่ายแข็งแรงจึงต้องอาศัยระบบการพัฒนาสมาชิกของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ผ่านระบบการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในรูปแบบของการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การสัมมนา และการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน (Interactive Action Learning) ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน จะดำเนินไปได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกในเครือข่ายต้องมีใจเปิดกว้าง ยินดีรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง สมาชิกแต่ละคนให้ความสนใจและเคารพต่อความคิดเห็นของผู้อื่น ต่างคนต่างประนีประนอมภายใต้ความคิดเห็นที่แตกต่างมิใช่ยึดมั่น ในความคิดเห็นของตนเอง

2.5 การจัดระบบสารสนเทศ (Information System) ควรมีหน่วยงานเป็นแกนกลางทำหน้าที่จัดระบบฐานข้อมูล ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมาย รูปแบบ วิธีการความสำเร็จปัญหาและอุปสรรค และข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็น ระบบสารสนเทศควรยึดหลักการใช้งานได้ง่าย (User Friendly) เป็นข้อมูลที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้งานได้ (Accessible) และเผยแพร่ได้ ทำให้เกิดการกระจายออกไปอย่างกว้างขวางซึ่งเครือข่ายฐานข้อมูลที่ดีจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการแลกเปลี่ยนข้อมูลและเรียนรู้ระหว่างกัน

3. การใช้ประโยชน์เครือข่าย (Network Utilizing)

3.1 การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีกลางประสานงานร่วมกัน เป็นช่องทางในการประสานความเข้าใจระหว่างกันในด้านวัตถุประสงค์ ขอบข่าย แผนการทำงาน วิธีการทำงานตลอดจนแนวทางปฏิบัติงานให้ไปในทิศทางเดียวกัน

3.2 การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนสารสนเทศและความรู้ ยิ่งเครือข่ายมีอัตราการหมุนเวียนแลกเปลี่ยน (Velocity of Exchange) สารสนเทศและความรู้ระหว่างสมาชิกมากขึ้นเท่าใด เครือข่ายนั้นก็ยิ่งเกิดการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น เพราะการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ หรือบทเรียนใหม่ ๆ ที่ค้นพบขึ้นมาจะช่วยต่อยอดความคิด และความรู้ระหว่างสมาชิกเครือข่าย อีกทั้งยังช่วยประสานงานให้รู้ว่ปัจจุบันใครสนใจเรื่องเดียวกันบ้าง ซึ่งอัตราหมุนเวียนของการแลกเปลี่ยน ขึ้นอยู่กับความสะดวกของ

การพบปะกันระหว่างสมาชิก ความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศและประสิทธิภาพของระบบสารสนเทศของเครือข่าย ดังนั้นเครือข่ายพึงกระทำให้สมาชิกพบปะกันให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และทำให้สมาชิกเข้าถึงสารสนเทศได้ง่ายที่สุดเช่นเดียวกัน

3.3 การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนและระดมทรัพยากร ควรมีหน่วยงานกลาง เข้ามาทำหน้าที่สนับสนุนเงินทุนเพิ่มจากส่วนที่เครือข่ายได้ระดมจากสมาชิกในกลุ่มอยู่แล้ว โดยอาจดำเนินการประสานงานกับองค์กรในหรือระหว่างประเทศ หรือมูลนิธิทั้งในหรือต่างประเทศที่มีจุดหมายเหมือนกันกับเครือข่ายนั้น หรืออาจทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารเรื่องแหล่งเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากร เพื่อให้เครือข่ายเข้ามาสืบค้นได้ โดยมีหน่วยงานกลางดำเนินการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างประเทศแทนเครือข่ายก็ได้ นอกจากนี้ก็อาจใช้วิธีสร้างระบบรับรองเครือข่าย เช่น การออกเอกสารรับรองเครือข่าย เพื่อให้เครือข่ายสามารถนำไปใช้ขอทุนจากธุรกิจโดยตรงได้เช่นกัน

3.4 การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีสร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ใหม่ๆ ควรให้สมาชิกของแต่ละเครือข่ายมีทักษะในการศึกษาวิจัยด้วยตนเอง ในกระบวนการที่เป็นวิทยาศาสตร์ (Scientific Thinking) ซึ่งองค์ความรู้ใหม่ ๆ จะเกิดจากเครือข่าย หากมีการแลกเปลี่ยนความรู้และลงมือศึกษาค้นคว้าร่วมกันระหว่างสมาชิก และลักษณะองค์ความรู้ที่ได้รับ จะสอดคล้องกับบริบทและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ตนเอง

3.5 การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีสร้างกระแสผลักดันประเด็นใหม่ๆ เครือข่ายสามารถที่เป็นผู้ปลุกกระแสบางเรื่อง เพื่อปลุกให้สังคมเกิดความตื่นตัวในเรื่องนั้นๆ และอาจรวมถึงการขยายผลออกไปในวงกว้างขึ้นด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความเข้มแข็งของเครือข่าย รวมไปถึงความสามารถของเครือข่ายในการครอบคลุมกลุ่มคนหลัก ๆ ของสังคม ความต่อเนื่องของกิจกรรม และความเป็นเอกภาพในการร่วมมือ

4. การธำรงรักษาเครือข่าย (Network Maintaining)

4.1 การจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การจะรักษาเครือข่าย สามารถกระทำได้ด้วยการกำหนดโครงสร้างของกิจกรรมอย่างชัดเจน ทั้งในแง่ของเวลา ความถี่และการจัดกิจกรรมที่มีความน่าสนใจ เพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วมโครงสร้างของกิจกรรมดังกล่าว อาจมิได้เป็นกิจกรรมเดียวสำหรับสมาชิกทุกคนโดยรวม แต่ควรพิจารณาถึงความต้องการเฉพาะของสมาชิกในระดับย่อยลงไปแต่ละกลุ่มย่อยด้วย

4.2 การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่าง สมาชิกเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดีเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการช่วยรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืนต่อไป ซึ่งควรมีการจัดกิจกรรมบางอย่างเพื่อการกระชับความสัมพันธ์ ระหว่างสมาชิกโดยเฉพาะ และควรจัดอย่างสม่ำเสมอ เมื่อใดที่เกิดความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกันที่อาจเกิดขึ้นได้ ก็ต้องรีบแก้ไขและดำเนินการไกล่เกลี่ยให้เกิดความเข้าใจกันใหม่ และควรมี มาตรการป้องกันปัญหาก่อนเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน

4.3 การดำเนินกลไกสร้างระบบจูงใจ สมาชิกจะยังเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายตราบนานเท่าที่ยังมีสิ่งจูงใจเพียงพอดึงดูดให้เข้าไปมีส่วนร่วม ดังนั้นในการรักษาเครือข่ายและการขยายเครือข่าย จึง

จำเป็นต้องกำหนดกลไกบางประการที่จะช่วยจูงใจให้สมาชิกเกิดความสนใจ อยากเข้ามามีส่วนร่วมเช่น การให้ค่าตอบแทน การให้เกียรติยศชื่อเสียง เป็นต้น

4.4 การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอหลายเครือข่ายต้องหยุดดำเนินการไปเนื่องจากขาดทรัพยากรที่มาสับสนุนการดำเนินการ ดังนั้นหน่วยงานของรัฐควรจะมีบทบาทในการสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่าย อีกทั้งประสานงานและอำนวยความสะดวก ให้แก่องค์กรเอกชน ในการจัดตั้งโครงการสนับสนุนการดำเนินงานอีกทางหนึ่งด้วย

4.5 การให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหา แต่ละเครือข่ายอาจจะเกิดปัญหาระหว่างการดำเนินการได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เครือข่ายที่เพิ่งเริ่มต้นดำเนินการใหม่ๆ การมีที่ปรึกษาที่ดีคอยให้คำแนะนำและความช่วยเหลือจะช่วยให้เครือข่ายสามารถดำเนินการต่อไปได้และจะช่วยสนับสนุนเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยอาจเป็นการจัดตั้งศูนย์ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชนและประชาชนในการดำเนินบทบาทหน้าที่หลักอันได้แก่ การให้ความช่วยเหลือ ให้ความรู้ และการสร้างผู้นำ เป็นต้น

4.6 การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง กฎเหล็กของการรักษาเครือข่ายให้คงอยู่และดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน คือการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งแต่ละเครือข่ายจะต้องมีการคัดเลือกฝึกฝน และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นมาอยู่เสมอ โดยแต่ละเครือข่ายต้องคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ การมีประสบการณ์ร่วมกับเครือข่าย และเป็นที่ยอมรับนับถือและสามารถเป็นศูนย์รวมใจของคนในเครือข่ายได้

การพัฒนาเครือข่าย แนวทางในการสร้างองค์กรเครือข่าย ควรดำเนินการ ดังนี้

1. เชิญองค์กรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาร่วมประชุม โดยมีหัวข้อการประชุมที่น่าสนใจเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม หรือเป้าประสงค์ที่เกี่ยวข้องกัน มอบหน้าที่ในการจัดการประชุมให้กับบรรดาผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันรับผิดชอบ และการหาข้อตกลงร่วมในกิจกรรม

2. กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรเครือข่าย ทิศทาง กิจกรรมหลัก และคุณสมบัติของสมาชิกให้ชัดเจน โดยให้สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดด้วย เพื่อป้องกันการครอบงำจากกลุ่มเครือข่ายบางกลุ่ม ทั้งนี้ควรมีการทบทวนเป็นระยะ ๆ เพื่อปรับให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคม และความต้องการของสมาชิก

3. จัดตั้งกลุ่มแกนนำขององค์กรเครือข่ายเข้ามาทำหน้าที่ประสานงาน จัดการและส่งเสริมบำรุงให้กับสมาชิก ซึ่งต้องไม่ติดอยู่กับกิจกรรมประจำวันขององค์กรตัวเอง และกลุ่มแกนนำต้องดำเนินกิจกรรมขององค์กรเครือข่ายให้บังเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ต้องมีการหมุนเวียนเปลี่ยนกลุ่มผู้นำองค์กรเครือข่าย เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิก และป้องกันการผูกขาดอำนาจ

4. ความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและความผูกพันที่เหนียวแน่น มีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรเครือข่าย ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การเลือกกิจกรรมและวิธีการทำงานขององค์กรเครือข่ายในลักษณะประชาธิปไตย

5. องค์กรเครือข่ายต้องมีวิธีการจัดหาและจัดการทรัพยากร เพื่อความมีประสิทธิภาพ ในการขับเคลื่อนกิจกรรมขององค์กรเครือข่าย และความสามารถในการพึ่งตนเอง ทรัพยากรนี้ไม่ได้หมายถึงเงินทุน

เท่านั้น แต่ยังหมายถึงคุณภาพของสมาชิก วิธีการจัดการแบบมีส่วนร่วม เทคโนโลยีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ

6. ทำให้องค์กรเครือข่ายมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้องค์กรเครือข่ายและผู้นำองค์กรเครือข่ายได้รับการสนับสนุน และความไว้วางใจจากสมาชิกเครือข่าย อีกทั้งยังสามารถดำเนินงานได้กว้างขวางขึ้น อาจมีชื่อและสัญลักษณ์ขององค์กรเครือข่าย เพื่อให้เป็นที่จดจำได้ง่าย และอาจส่งข่าวสารไปให้กับบุคคลเป้าหมายที่สามารถให้การรับรององค์กรเครือข่ายได้

7. ควรสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย เพื่อเสริมให้เครือข่าย มีความเข้มแข็งมากขึ้น การเชื่อมเครือข่ายทำได้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยการมีกิจกรรมร่วมกัน หรือเป็นตัวแทนร่วมกันในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง และการร่วมกันประสานงานการประชุม

8. ควรมีการติดตามผลและประเมินผล เป็นประจำสม่ำเสมอและถี่ถ้วน โดยดูความสอดคล้องของแผนการทำงานกับวัตถุประสงค์ ความก้าวหน้าและความสำเร็จขององค์กรเครือข่ายในแต่ละระยะ ทั้งนี้ควรให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดวิธีการและเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพของกิจกรรมองค์กรเครือข่าย และร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการติดตามและประเมินผล

9. ควรมีการจัดหลักสูตรฝึกอบรม ด้านการจัดการเครือข่ายให้กับองค์กรแกนนำ และผู้นำเครือข่ายสม่ำเสมอ

10. ถ้าวัตถุประสงค์ขององค์กรเครือข่ายดี การเชื่อมโยงภายในองค์กรเครือข่ายเหมาะสมเอื้อให้เกิดความเคลื่อนไหวของกิจกรรมและความเข้มแข็งของสมาชิก โครงการหรือกิจกรรมมีลักษณะกระจายอำนาจไปให้กับมวลสมาชิกที่ได้รับประโยชน์ การดำเนินงานองค์กรเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ที่สุด

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการจัดการเครือข่ายนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของความสำเร็จ ที่เครือข่ายส่วนใหญ่ได้รับ แต่สิ่งที่มีความสำคัญต่อความเป็นเครือข่ายมากกว่าผลสำเร็จ ในทางตรง คือ ความสามัคคี ที่มีต่อกันของสมาชิกและผู้คนในสังคม ดังนั้นไม่ว่าเครือข่ายจะมี วัตถุประสงค์และเป้าหมายของตนเองอย่างไร สิ่ง que ทุกเครือข่ายควรดำเนินการอย่างยิ่งก็คือการสร้างมิตรภาพและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งปัจจัยทั้งสองประการดังกล่าว จะช่วยให้ภารกิจของเครือข่ายบรรลุผลสำเร็จตามที่คาดหวัง หลอมรวมเป็นพลังที่เกิดจากข้อตกลงและการมีเป้าหมายร่วมกัน ก่อให้เกิดพลังในการดำเนินกิจกรรมให้ลุล่วงและอยู่บนพื้นฐานความรู้ความเข้าใจร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว จึงทำให้เกิดเป็นพลังแห่งความคิด พลังแห่งปัญญา พลังแห่งการปฏิบัติการร่วมกัน ที่ก่อให้เกิดเป็นพลังแห่งมวลมนุษยชาติสืบต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

บรรณานุกรม

- กิตติ สมศิริวงศ์. (2532). **กลุ่มและการทำงานกลุ่ม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). **การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ชัคเชสมิเดีย.
- พจนานุกรมสังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2535). กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- พระดาวเหนือ บุตรสีทา. (2557). **การสร้างเครือข่ายและการจัดการเครือข่ายในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิศิษฐ์ศักดิ์ ไทยทอง. (2528). **ผู้นำและสถานะการเป็นผู้นำใน จิตวิทยาสังคมร่วมสมัย**. พิสมัย.
- พิบูลย์ สวัสดิ์. (บรรณาธิการ). **โครงการตำรามนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : เชียงใหม่**.
- สร้อยญา จุฑานิล. (2556). **การบริหารเครือข่ายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน**. วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). **เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มข้น ชุมชนเข้มแข็ง**. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.